

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อ
ของกระบวนการค้ามนุษย์: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์

The Relationship Between Language and Ideologies in the Discourse of the
Rehabilitation of Victims of Human Trafficking: A Critical Discourse Analysis

กฤตพล วังภูสิต

Krittaphon Wangpusit

วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

College of Teacher Education, Phranakhon Rajabhat University

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ มุ่งศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และสร้างแบบเรียนจากกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์เก็บข้อมูลจากประชากรการวิจัยในครั้งนี้คือประชากรที่ใช้ในการวิจัยจะมีอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ขององค์กร 2 องค์กร ดังนี้ องค์กร A และ องค์กร B โดยการลงพื้นที่สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (direct observation) เพื่อสังเกตลักษณะการสื่อสารทางภาษา ระหว่างทำการบำบัดฟื้นฟู โดยใช้วิธีการจดบันทึกอย่างละเอียดและบันทึก ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบรูปแบบทางกลวิธีทางภาษาเรียงตามที่ปรากฏมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังต่อไปนี้ (1) การถาม (2) การกล่าวชี้แนะ (3) การกล่าวแสดงออก (4) การนิ่งเงียบ (5) การทวน (6) การอ้างถึง (7) การใช้สหพจน์กรรม และ (8) การขอโทษ ต่อมาการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์พบว่ากลวิธีทางภาษามีอุดมการณ์ที่แฝงอำนาจซ่อนเร้นของผู้ใช้ภาษา สามารถสังเคราะห์เป็นอุดมการณ์ได้ ดังนี้ (1) อุดมการณ์ผู้มีอำนาจมากกว่า (2) อุดมการณ์อำนาจชนชั้น และ (3) อุดมการณ์ความเป็นเมืองพุทธศาสนา จากการศึกษาการสร้างแบบเรียนสามารถนำมาสังเคราะห์สร้างเป็นแบบเรียนในการสนทนาสื่อสารกับเหยื่อถือเป็นแนวทางนำไปปฏิบัติต่อได้ ทั้งนี้กลวิธีทางภาษาเพื่อการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์นั้น คือการต้องการช่วยเหลือหรือผู้ถูกค้ามนุษย์ให้ดีขึ้นด้วยการใช้ภาษาที่บำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อที่ต้องแล้วจริงหรือ

คำสำคัญ: อุดมการณ์, วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์, การค้ามนุษย์

Abstract

This research, on the relationship between language and ideology in the discourse of rehabilitation of victims of human trafficking, is a critical discourse which aims to study the subject and the relationship between language techniques to ideological discourse of rehabilitation of the victims based on the concept of human trafficking and to create a critical discourse analysis techniques to study the language in the discourse of rehabilitation of victims of human trafficking. The data from the population for this study was a population-based study with volunteers and staff of the two organizations. The results are as follows: organization A and organization B, with a space

observation without participation (direct observation), so observing the communication language during rehabilitation, using notes and detailed recording, to collect information in the enterprise and government. The analysis showed patterns of language techniques by the largest to the smallest, are as follows (1) Questioning (2) Guiding (3) Showing Expression (4) Being Quiet (5) Iterating or Repeating (6) Referring (7) Using the United Discourse and (8) the United discourse sorry. The language techniques to collect data, that is important when analyzing the critical discourse, found that language techniques ideology. (1) Ideology is ideology over authority, (2) The racist ideology and (3) The ideology of Buddhism. Thus, language techniques for rehabilitation of victims of human trafficking and the need is to help the trafficked victim or the trafficked to the original language used by the rehabilitation, is it correct or not?

Keywords: ideology, critical discourse analysis, human trafficking

บทนำ

การค้ามนุษย์ (trafficking in persons) สถานการณ์การค้ามนุษย์มีความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะในปัจจุบัน การค้ามนุษย์เป็นปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติที่สำคัญในระดับสากล มีผู้คนนับล้านคนโดยเฉพาะเด็กและสตรี ต้องถูกแสวงหาประโยชน์และถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนได้รับความเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจ ความสูญเสียเกิดขึ้นมิได้เฉพาะกับตัวผู้เสียหายเท่านั้นบุคคลรอบข้าง ชุมชนและสังคม ก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ซึ่งไม่อาจประเมินมูลค่าได้เป็นตัวเงิน การค้ามนุษย์ส่วนใหญ่ปรากฏในรูปแบบที่มีนายหน้าหรือเอเย่นต์แสวงหาประโยชน์ต่อผู้เสียหายเพื่อการค้าประเวณีและการค้าแรงงาน แต่ในความจริงแล้วยังมีอีกหลายรูปแบบ

จากบทความเรื่อง “Honesty About Sex Slaves” ใน The Washington Post ฉบับวันที่ 29 พฤษภาคม 2545 ได้กล่าวถึงการประเมินการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กในไทยมีมากถึง 1 ล้านคน โดยไม่มีการลงโทษผู้กระทำผิดและจากการเสนอข่าวของนิตยสารระดับแนวหน้าที่มีชื่อเสียงสูง เช่น นิตยสาร TIME, The Washington Times และ The Washington Post ได้นำเรื่องการค้าประเวณีในไทยไปตีแผ่ว่าสถานการณ์ในไทยมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นและมีความห่อหุ้มในการบังคับใช้กฎหมายเจ้าหน้าที่ภาครัฐมีส่วนร่วมหรือมีผลประโยชน์ โดยบทความในลักษณะนี้ได้ปรากฏตามสื่อมวลชนเป็นระยะ ๆ ในช่วงปี 2544-2545 ที่ผ่านมา แสดงถึงแนวโน้มของการเฝ้า

สังเกตการณ์ของพัฒนาการในเรื่องนี้ในไทยอย่างใกล้ชิดโดยหน่วยงานต่างชาติ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อภาพพจน์ของประเทศไทยในทางลบ

มูลนิธิกระเจาองค์กรเอกชนองค์กรหนึ่งที่มิได้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ ได้มีการรวบรวมสถานการณ์การค้ามนุษย์ในปี พ.ศ. 2551 ผู้เสียหายมักเป็นเด็ก ทั้งเด็กไทยและเด็กจากประเทศเพื่อนบ้าน และพบผู้เสียหายที่เป็นผู้ชายมากขึ้น โดยเฉพาะในการค้ามนุษย์ ด้านแรงงานซึ่งปรากฏหลายรูปแบบ เช่นมีการลักพาตัวเด็ก มีขบวนการซื้อขายเด็ก การนำเด็กเป็นเครื่องมือเพศพาณิชย์ การค้ามนุษย์แรงงานประมง เป็นต้น (Wongthammarat, 2008)

กล่าวได้ว่าการค้ามนุษย์เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงที่สุด การค้ามนุษย์จึงได้กลายเป็นหนึ่งใน 7 วาระของประชาคมโลก โดยรวมอยู่ในเรื่องอาชญากรรมข้ามชาติ

ซึ่งสภาพปัญหาการค้ามนุษย์ที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อทั้งประเทศและเหยื่อในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและรัฐธรรมนูญของไทย พ.ศ. 2540

นอกจากนี้ประเทศไทยมีบันทึกความเข้าใจระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันและระหว่างรัฐกับองค์กรเอกชน และมีพ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ซึ่งกำหนดขั้นตอนการดำเนินการให้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์

(Wongthammarat, 2008) แต่ก็ยังมีปัญหาอย่างมากอยู่ในปัจจุบัน

ปัญหาการค้ำมนุษย์เป็นปัญหาที่วิฤตขึ้นทุกขณะที่มีผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงของมนุษย์เนื่องจากเป็นปัญหาที่“มนุษย์” ถูกลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นคนให้เป็นเพียง“สินค้า” ที่มีการซื้อขายและเอารัดเอาเปรียบโดยไม่คำนึงถึงสภาพร่างกาย จิตใจและความรู้สึก ปัญหาการค้ำมนุษย์ยังเป็นเรื่องของ การละเมิดสิทธิมนุษยชนและการไร้ซึ่งมนุษยธรรม ประกอบสื่อมวลชนที่เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้ว่าสื่อมวลชนพยายามใช้ผู้เป็นเหยื่อจากกระบวนการค้ำมนุษย์เป็นจุดขายข่าว

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ได้ตั้งข้อสังเกตที่ว่า ข้อมูลที่สื่อมวลชนนำเสนอไม่ใช่เป็นเพียงแค่การสะท้อนภาพความเป็นจริงอย่างที่มักเข้าใจกัน แต่เป็นการสร้างภาพความเป็นจริงให้บังเกิดขึ้นในแบบต่าง ๆ ตามสื่อที่เป็นผู้ผลิตจะให้ความสนใจ หรือมีวัตถุประสงค์ใด ในขณะที่อาจเป็นความจริงทุกด้านของคนบางกลุ่มได้แสดงให้เห็นว่าเป็นแค่การเสนอภาพแทน (representation) ของความเป็นจริงบางด้านที่ถ่ายทอดผ่านภาษา ตลอดจนความสนใจของผู้คนโดยรอบ แต่ด้วยภาษาไม่ใช่เครื่องมือที่ถาวรมั่นคง สื่อมวลชนสามารถที่จะเลือกเรียบเรียงถ้อยคำในแบบต่าง ๆ กันได้

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1989) กล่าวว่า ภาษาที่มนุษย์ใช้อยู่กัน ไม่ใช่เพียงเป็นสิ่งที่ถูกปั้นแต่ง หรือถูกสังคมกำหนดขึ้น แต่ตัวของภาษาเองก็เป็นสิ่งที่กำหนดสังคมได้เช่นกัน โดยขณะที่เรากำลังใช้ภาษาอยู่ เราอาจกำลังตอกย้ำ หรือผลิตซ้ำอุดมการณ์บางอย่าง เช่น ความไม่เท่าเทียม หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบต่างๆ ปรากฏขึ้นได้

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาที่อำนาจผ่านภาษาเพราะภาษามีอำนาจในตัวของมันเอง อำนาจส่วนหนึ่งของภาษาอยู่ที่ความสามารถในการสื่อสะท้อนความเป็นไป ความคิด ความเชื่อต่างๆ ในสังคมที่ปฏิบัติการอยู่ แต่ยิ่งไปกว่านั้นภาษามีอำนาจในการควบคุมการมองเห็น ความรับรู้ซึ่งนำไปสู่ความคิด ความเชื่อของคนในสังคมด้วยจะเห็นได้จากตัวอย่างรอบๆ ตัวเรา หากมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น เช่น มีการชุมนุมที่ท้องสนามหลวง การเลือกภาษาเพื่อบรรยาย

เหตุการณ์นั้นเป็น “การเรียกร้องความยุติธรรม” หรือเป็น “การก่อความไม่สงบ” มิใช่เพียงสะท้อนภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เป็นการประกอบสร้างความหมายและกำหนดคุณค่าเชิงบวกลบให้แก่เหตุการณ์นั้น ๆ อย่างชัดเจนด้วย

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ พวกเขาเหล่านั้นย่อมได้รับความกระทบกระเทือนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการถูกล่อลวง ข่มขู่ ทำร้ายโดยการ ใช้กำลังหรือการใช้อำนาจที่เหนือกว่าเพื่อที่จะทำให้ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจัดขึ้นได้และถูกนำไปแสวงหาผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแรงงานหรือการค้าประเวณี รวมไปถึงการตัดอวัยวะ สำหรับบุคคลที่หลุดพ้นจากกระบวนการค้ำมนุษย์มาได้นั้นย่อมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการดูแลบำบัดฟื้นฟูให้ทั้งสภาพทางร่างกายที่ดี และสภาพจิตใจที่เข้มแข็งเพราะการฟื้นฟูเยียวยาจิตใจเปรียบเสมือนปรกการด่านแรกในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อให้กลับสู่สังคม

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษากรณีทางภาษาที่สร้างอุดมการณ์บางอย่างในการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ว่าผู้ที่บำบัดฟื้นฟูมีกลวิธีใช้ทางภาษาอย่างไร จากการศึกษาพบได้ว่ายังไม่ปรากฏงานวิจัยด้านวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ลักษณะการศึกษาผ่านบุคคลที่ปฏิสัมพันธ์เช่นผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ หวังเป็นอย่างยิ่งงานวิจัยนี้จะเป็นงานวิจัยแรกด้านการวิเคราะห์ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ได้ ทั้งนี้สามารถเป็นประโยชน์ต่อการสร้างรูปแบบในการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ว่าผู้ที่บำบัดฟื้นฟูควรเลือกใช้กลวิธีทางภาษาอย่างไรจึงเหมาะสมที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษา กับอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ตามแนวความคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์
2. สร้างแบบเรียนจากกลวิธีทางภาษาในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการค้ามนุษย์
2. นิยามของการค้ามนุษย์ตามความตกลงระหว่างประเทศ
3. แนวคิดทฤษฎีด้านปริจเฉท
4. แนวคิดทฤษฎีด้านวาทกรรม
5. แนวคิดเรื่องวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis--CDA)
6. แนวคิดทฤษฎีด้านอำนาจ
7. แนวคิดทฤษฎีด้านอุดมการณ์
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1989; 1992; 1995) ได้อธิบายไว้ว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis--CDA) เป็นการวิเคราะห์ด้วยทางภาษาศาสตร์ที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม ทำให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมตลอดจนการครอบงำผ่านวาทกรรมหนึ่ง ๆ วัตถุประสงค์ของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ สรุปไว้ว่าวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไม่ได้มุ่งเพียงการทำความเข้าใจตัวภาษาเท่านั้น แต่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม เพื่อทำให้คนในสังคมตระหนักถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการใช้ภาษาและมุ่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านความไม่เท่าเทียมกันและปัญหาทางสังคมน้อยลงได้

นอกจากนี้ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ได้กล่าวถึงกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ที่เรียกว่า “กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรม” คือวาทกรรมประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 มิติ (three-dimensional framework) ได้แก่ ตัวบท (text) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural practice) การวิเคราะห์ด้วยตัวบท (text) นั้นคือคำพูดหรือข้อเขียนที่เป็นข้อความที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ส่วนที่ 2 วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมนั้นเป็นเรื่องของกระบวนการผลิตและกระจายตัวบท และการบริโภคตัวบทคือ การรับ

และตีความตัวบทว่าใครคือผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งอยู่ภายใต้ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการผลิตตัวบท ส่วนที่ 3 คือการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมในบริบทต่างๆ ที่สัมพันธ์กันกับ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม

อุดมการณ์ เป็นคำศัพท์ที่มีความหมายหลากหลาย อุดมการณ์อาจมีความหมายขึ้นพื้นฐาน หมายถึง “ชุดความคิดที่เป็นระบบหรือระบบความคิด” หรือ “โลกทัศน์” นอกจากนี้อุดมการณ์ยังอาจมีความหมายที่แฝงการตัดสินค่าในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ว่า หมายถึง “จิตสำนึกที่ผิด” หรือ “ความคิดที่ถูกครอบงำโดยชนชั้นปกครอง” (Kress, 1985)

ฟาน ไดก์ (van Dijk, 1995) ได้ให้ความหมายของอุดมการณ์ไว้ว่า “Ideologies are defined here as fundamental systems of social cognitions shared by members of social groups. Besides their social function of sustaining the interest of groups, ideologies have the cognitive functions of organizing the social representation (attitude, knowledge) of the group and they indirectly monitor the group-related social practices, and hence also the text and talk of its members.” หมายความว่า อุดมการณ์ นิยามในที่นี้ได้ว่าคือ ระบบพื้นฐานของปริชานสังคมที่รับรู้ระหว่างสมาชิกของกลุ่มสังคม นอกเหนือจากหน้าที่ทางสังคมในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มแล้ว อุดมการณ์ยังมีหน้าที่ทางปริชานในการจัดระบบภาพแทนสังคม (ทัศนคติ ความรู้) ของกลุ่มและอุดมการณ์ยังควบคุมวิถีปฏิบัติทางสังคมที่เกี่ยวกับกลุ่ม รวมถึงข้อเขียนและคำพูดของสมาชิกในกลุ่ม

จะเห็นว่าอุดมการณ์นั้นถูกเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับภาษา เพราะเราใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำเสนอความคิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ชุดของความรู้และความสัมพันธ์ที่มีต่อโครงสร้างทางชนชั้น ความขัดแย้งทางชนชั้นและผลประโยชน์ของชนชั้น หรือจะเป็นรูปแบบของความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง (Kress, 1985) ภาษาจึงมีบทบาทเป็นกลไกหลักในกระบวนการประกอบสร้างทางสังคม เพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือสำหรับทำให้การครอบงำมั่นคงขึ้น ภายใต้อุดมการณ์ในขอบเขตของอำนาจและการควบคุม เราสามารถสรุปได้ว่าภาษาซึ่งมาจากการปฏิสัมพันธ์ของ

คนในสังคมนั้น ไม่เพียงใช้เพื่อเป็นการบังคับใช้ของผู้ที่มีอำนาจในสังคมในหลากหลายช่องทางเท่านั้น เช่น การออกคำสั่ง การออกกฎระเบียบต่าง ๆ เท่านั้น ภาษายังถูกใช้เป็นองค์ประกอบของการรักษาสถานภาพและบทบาท เป็นเหมือนขั้นปฏิบัติของการใช้อำนาจที่อยู่ภายใต้การควบคุม และเมื่อใดก็ตามที่เกิดผลกระทบของภาษาก็ย่อมมีผลต่อสังคมด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าภาษาและอุดมการณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก

นอกจากนี้ ภาษา อุดมการณ์ จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่องของอำนาจด้วยเนื่องจากผู้มีอำนาจนั้นมักจะเป็นผู้ที่อยู่ในสถานภาพทางสังคมสูงกว่า เช่น ผู้ใหญ่กับเด็ก นายจ้างกับลูกจ้าง หมอกับคนไข้ รัฐบาลกับประชาชน เป็นต้น ความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม เนื่องจากผู้มีอำนาจมักจะเป็นผู้ควบคุมวาทกรรมในสังคม ทำให้เกิดชุดความรู้ที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเอง กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่านิยามความหมายของอุดมการณ์นั้นมีหลายนิยาม แต่ความหมายที่พบร่วมกันคืออุดมการณ์เป็นชุดความคิดที่เป็นระบบและเป็นที่ยอมรับร่วมกันในกลุ่มสังคม โดยแนวคิดในเรื่องอุดมการณ์นั้น จะเป็นแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย และผู้วิจัยจะใช้คำจำกัดความของคำว่า “อุดมการณ์” ตามความหมายของนักภาษา ฟาน ไดก์ (van Dijk, 1995) ที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

สมมติฐานการวิจัย

1. กลวิธีทางภาษาในปริบทการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ได้แก่ การใช้คำสนิทสนมพวักเดียวกัน การใช้คำเลียงไม่ให้กระทบกระเทือนจิตใจ การใช้อุปลักษณ์ การใช้เรื่องเล่า เป็นต้น โดยมีหน้าที่เพื่อสร้างอารมณ์ขบขัน โน้มน้าวใจ สร้างสนุกสนาน เพื่อช่วยให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือและปฏิบัติตาม ตลอดจนมีสภาพจิตใจที่กลับสู่ภาวะปกติแต่ประเด็นสำคัญเกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม

2. แบบเรียนทางภาษาในแบบการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative methodology) โดยผู้วิจัยอาศัยเก็บข้อมูลแบบสหวิธีการ (multiple methodology) ประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสาร (documentary research) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (direct observation) ที่มุ่งแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และประมวลผลวิเคราะห์ต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรการวิจัยในครั้งนี้คือประชากรที่ใช้ในการวิจัยจะมีอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ขององค์กร 2 องค์กร ดังนี้ องค์กร A และ องค์กร B

กลุ่มตัวอย่างที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้คือการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (direct observation) เพื่อสังเกตลักษณะการสื่อสารทางภาษาระหว่างทำการบำบัดฟื้นฟู โดยใช้วิธีการจดบันทึกอย่างละเอียดและบันทึกเทป เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในองค์กรภาครัฐบาลและเอกชนโดยเป็นหน่วยงานที่มีการดำเนินงานหลักในเรื่องของการคุ้มครอง ดูแล ช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในระยะยาว มีใช้สถานรับตัวชั่วคราว ระยะเวลาดำเนินการวิจัย 1 ปี (ปี พ.ศ. 2559)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย คือการสังเกตพฤติกรรมของระหว่างวิทยากร/ครู/อาสาสมัครกับเหยื่อระหว่างการบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมจะทำการบันทึกเสียงระหว่างการสนทนา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการต่างๆเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยมากที่สุด ดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่แนวคิดและงานวิจัย ดังนี้ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis--CDA) อุดมการณ์

ภาษาถิ่นอำนาจ และสังคม-วัฒนธรรม

2. ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ผู้วิจัยตระหนักถึงการเข้าวิจัยเพื่อรับข้อมูลที่เป็นจริง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนึงถึงสิทธิผู้ให้ข้อมูล การเคารพ ให้เกียรติและยอมรับข้อมูลทุกอย่างที่ได้มา และจริยธรรมของผู้วิจัยตลอดการดำเนินการวิจัย

3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแถบบันทึกเสียง บทสนทนาของผู้บำบัดฟื้นฟูแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ และถ่ายทอดเสียงลงเป็นตัวอักษร ในลักษณะการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (direct observation) เพื่อสังเกตพฤติกรรม ท่าทางการสื่อสาร ลักษณะการสื่อสาร รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างทำการบำบัดฟื้นฟู โดยใช้วิธีการจดบันทึกอย่างละเอียดและบันทึกเทปเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ทั้งแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งข้อมูลทั้งหมดเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1 วิเคราะห์บริบทในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์

1.2 วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์

1.3 สร้างแบบเรียนทางภาษาในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์

2. ส่งผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสม

3. นำมาทดลองใช้

4. ปรับแก้ไข จัดทำให้สมบูรณ์

5. เรียงเรียงและนำเสนอผลของการวิจัย

6. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้เป็นการอธิบายในลักษณะเชิงคุณภาพ ใช้การอธิบายตามสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏและเชิงพรรณนาการคิดคำนวณแสดงค่าของข้อมูลที่เป็นจำนวนร้อยละ (percentage)

หลักจริยธรรมกับการเก็บข้อมูล

จริยธรรมในการเก็บข้อมูลเป็นสิ่งที่ไม่ได้ในการทำวิจัย เนื่องจากในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

มีประเด็นที่เกี่ยวข้องการถูกล่วงละเมิดของผู้ให้ข้อมูล ฉะนั้นเพื่อรักษาประโยชน์อันชอบธรรม ผู้วิจัยจึงต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1. การแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการเปิดเผยตนเองของนักวิจัย ในการทำวิจัยโดยการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้ทำการแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนทราบ โดยไม่ปิดบังรายละเอียดในการทำวิจัย หรือหลอกลวง หรือปลอมตัวเพื่อสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากที่สุด

2. การให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยินยอมให้เก็บข้อมูลโดยสมัครใจ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนการดำเนินโดยการพูดคุยในประเด็นต่างๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมหรือประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคม จากนั้นก็เข้าสู่ข้อมูลที่ทำให้ศึกษาวิจัย

3. การรักษาความลับและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การรักษาความลับมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำวิจัยในครั้งนี้ โดยไม่ทำการเปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในส่วนของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ผู้เชี่ยวชาญ วิทยากรจากภาครัฐหรือเอกชน

ผลการวิจัย

การศึกษาในบทนี้มุ่งศึกษาถึงภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างภาษาถิ่นอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ตามการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ และ เพื่อสังเคราะห์ว่า

แต่ละองค์ประกอบนั้นสามารถปรากฏภาษาในการบำบัด
ฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ได้อย่างไร
จึงจะได้นำเสนอต่อไป

ตอนที่ 1 กลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์

Halliday (1990) กล่าวถึงการวิเคราะห์ภาษาเชิง
วิพากษ์ลักษณะพัฒนาการของอุดมการณ์ในมุมมองหนึ่ง
โดยเฉพาะเรื่องของภาษาและความไม่เท่าเทียมกันในสังคม
เช่นเดียวกันเลสลิย์ มิลรอย (Milroy, 2001) ที่แสดงความ
คิดเดียวกันในมุมมองภาษาและอุดมการณ์ทำให้เกิดการ
จัดกลุ่มและจัดประเภทของบุคคลในสังคม โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับเชื้อชาติ และชนชั้นที่มักแฝงด้วย
อคติและการแยกพวกเขา พวกเขา ทำให้เกิดความไม่เท่า
เทียมกันอยู่เสมอ

จากการศึกษาซึ่งพบรูปแบบทางกลวิธีทางภาษา
เรียงตามที่ปรากฏมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดได้ดังต่อไปนี้

1. การถาม

การถาม เป็นกลวิธีภาษาที่พบมากที่สุด นอกจาก
การใช้เพื่อแสวงหาข้อมูลเพื่อช่วยผู้ป่วยแล้วนั้น ยังช่วยให้
ผู้ป่วยผ่อนคลายตลอดจนเรื่องรูปคดีความการค้ามนุษย์
ด้วย เช่น

พระ: ทำไม! หม่า จักมก ยังได้ออกทีวี เหมือน
กันเลย

เด็ก: (หัวเราะ)

พระ: อะ แต่ละคนมีความไฝฝั้นนะ บางคนฝันไป
ไกลเหลือเกิน แต่ไปไม่ถึง ก็มี พระอาจารย์อยากจะฝันมี
โอกาสเดินรอบโลก....

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นการใช้คำถามเพื่อการ
สนทนาผ่อนคลายให้แก่ผู้ถูกค้ามนุษย์ โดยผู้ที่ถามก็เป็น
ผู้ที่มาบำบัดผู้ถูกค้ามนุษย์ก่อน โดยผู้ถามจะเป็นผู้ใหญ่
หรือผู้ที่มาบำบัดเสมือนมีอำนาจในการใช้คำถามกับเด็ก
หรือเหยื่อผู้ถูกค้ามนุษย์

2. การกล่าวซ้ำ

การกล่าวซ้ำเพื่อการบำบัดผู้ป่วย คือการปรับ
เปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ป่วยให้สามารถดำเนินชีวิตร่วม
กับคนในสังคมได้ใกล้เคียงปกติที่สุด เช่น

เด็ก: ไม่ใช่ออย่างนั้นครับ

วิทยากร: อืม แล้วเป็นไง เล่าซิ

เด็ก: ขอเขามาครับ

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นการกระตุ้นการ
สนทนาโดยการแนะนำเชิงสั่งให้ผู้ป่วยเล่าเรื่องต่อไป โดย
ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าเป็นผู้สั่งการ

3. การกล่าวแสดงออก

เพื่อให้ผู้ป่วยหรือผู้ถูกค้ามนุษย์เข้าใจว่าผู้
สนทนาด้วยสนใจกับเรื่องที่สนทนากัน นอกจากนี้ยัง
เป็นการแสดงถึงความคิด ความรู้สึก ทศนคติ หรือเป็นการ
สร้างสัมพันธภาพระหว่างกันทางสังคม เช่นการทักทาย
การแนะนำ การให้กำลังใจ การชม หรือการแสดงความ
ชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น เช่น

อาจารย์: อะ แล้วเรื่องการกินเหล้าล่ะคะ

เด็ก: ก็ตั้งใจว่าจะเลิกให้ได้

อาจารย์: อะ ก็อย่างที่หนูบอกนะคะ เหล้าไม่ได้
ช่วยแก้ปัญหอะไร นอกจากนั้นเหล้าก็มีโทษต่อร่างกาย
ด้วย อาจารย์ก็ขอเอาใจช่วยให้หนู เลิกเหล้าได้สำเร็จคะ

จากตัวอย่างแสดงถึงให้กำลังใจผู้ถูกค้ามนุษย์แล้ว
คิดเหล้าเพราะโดนบังคับให้ดื่มแต่แรก

4. การนั่งเงียบ

การนั่งเงียบ เป็นลักษณะเพื่อให้ผู้ถูกค้ามนุษย์เปิด
เผยความคิดและความรู้สึกออกมา นอกจากนี้ยังเป็นการ
สื่อสารให้ผู้ป่วยทราบว่าผู้สนทนาด้วยต้องการให้ผู้ถูกค้า
มนุษย์เล่าต่อ ถือเป็นการบำบัดแบบหนึ่ง เช่น

อาจารย์: เ้านี้ดูคุณไม่แจ่มใสเลย กังวลใจไม่
สบายใจเรื่องอะไรหรือเปล่า

เด็ก: เรื่องที่เขา (หยุด ไม่พูดต่อ)

อาจารย์: (เงียบ 30 วินาที) เรื่องที่เขาอะไรคะ

เด็ก: กับบางสิ่งบางอย่างที่เขากระทำกับหนู.....

จากตัวอย่างเป็นใช้การนั่งเงียบ เพื่อกระตุ้นการ
สนทนาด้วยความเงียบเพื่อให้ผู้ถูกค้ามนุษย์ได้เล่าต่อและ
ใช้การถามกลับเพื่อช่วยให้ทราบว่าสนใจเรื่องที่สนทนาอยู่

5. การทวน

การทวนเป็นกลวิธีเพื่อการเน้นย้ำเรื่องราวที่สนทนากันให้ผู้ฟังได้ยินอีกครั้งเพื่อให้ผู้ฟังประเมินคำพูดของตนว่าตรงกับความรู้สึกจริงๆ หรือไม่ หรือเป็นการพูดไปตามอารมณ์ นอกจากนี้ยังใช้เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งต่างจากการสนทนาทั่วไปที่มักไม่ค่อยพบการทวนเท่าไร เช่น

เจ้าหน้าที่: ว่าแล้วทำไงด้วย

เด็ก: ทำโทษด้วย

เจ้าหน้าที่: ทำโทษยังงัย จำได้ไหมวันนั้นเค้าทำโทษหนูอย่างไร

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่ามีการทวนย้ำกับผู้ถูกสัมภาษณ์ ของผู้ที่มีอำนาจมากกว่า

6. การอ้างถึง

การอ้างถึงหรือการอ้างถึงความกล่าวของบุคคลที่มีมา การใช้ถ้อยคำในการอ้างเหตุผล ข้อเท็จจริงหรือที่มา ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มน้ำหนักให้น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เช่น

เจ้าหน้าที่: หนูจำโบราณก๊ีบบอกว่า การพนันนั้นไม่ดี มันทำให้คนย่อยยับมามากต่อมากแล้ว

เด็ก: ครับ

หรือ

อาจารย์: การไม่เคารพต่อผู้ใหญ่มันเป็นสิ่งไม่สมควรตามวัฒนธรรมไทยนะ

เด็ก: ค่ะ

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นได้ว่าการกล่าวอ้างถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมเพื่อชี้ว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมได้แก่การอ้าง “โบราณ” หรือตัวอย่างการอ้าง “วัฒนธรรมไทย” ก็เป็นการอ้างสิ่งในอดีตที่เป็นมรดกสำคัญของประเทศไทย

7. การใช้สหวิทยาการ (interdiscursivity)

สหวิทยาการ (interdiscursivity) เป็นแนวคิดของแฟร์คลาฟ (Fairclough, 1992) ซึ่งต่อมาคริสตีวา (Kristeva) เป็นผู้เริ่มใช้คำว่า สหบท (intertextuality) ทั้งนี้ก็หมายถึงลักษณะของตัวบทที่สื่อให้รู้ว่ามีความคิด หรือวาทกรรม

อื่นแทรกอยู่โดยไม่แสดงขอบเขตของความคิดหรือวาทกรรมที่แฝงนั้นหรือไม่ การอ้างถึงแหล่งที่มาที่ชัดเจน หากจะต้องอาศัยการตีความและพิจารณารูปภาพในหลายลักษณะเข้าด้วยกัน เช่น

อาจารย์: กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว.....จากนิทานเรื่องพ่อแม่วังแค้นที่ครูเล่าให้ฟังไปแล้วนั้น หนูๆ คิดว่าพฤติกรรมคนใดไม่เหมาะสมจะ และสอนเรื่องอะไร

เด็ก: พ่อแม่ค่ะ และเรื่องการใช้เงินที่ฟุ่มเฟือย

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่ามีกลวิธีทางภาษาการเล่านิทานเรื่องพ่อแม่วังแค้น ประกอบกับการกล่าวอ้างถึงบุคคลที่ได้กล่าวข้อความนี้ไว้คือ คุณพ่อ คุณแม่

8. การขอโทษ

การขอโทษเป็นกลวิธีที่ปรากฏได้น้อย เป็นการแสดงมารยาททางสังคมอย่างหนึ่งเพื่อยุติความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น เมื่อมีการสื่อสารที่ผิดหรือนอกประเด็นหรือทำให้คู่สนทนาไม่สบายใจ เช่น

เด็ก: มีอีกเรื่องหนึ่งคือเป็นโรคกระแวงแล้วทำให้ชีพจนเดินเร็ว

เจ้าหน้าที่: เพราะอะไรชีพจรถึงเดินเร็ว

เด็ก: เพราะหนูจะทำให้ชีพจรเดินเร็วมากจนผมตกใจกลัวหัวใจจะวายเพราะขาดนูหรี่

เจ้าหน้าที่: เพราะอะไรถึงตกใจมาก

เด็ก: ผมไม่ได้บอกตกใจมาก

เจ้าหน้าที่: อืม ขอโทษค่ะ คือตกใจกลัวว่าชีพจรเดินเร็วนะคะ

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นการกล่าวขอโทษเพื่อยุติความขัดแย้ง เมื่อเจ้าหน้าที่ตีความสารไม่ตรงกับที่ผู้ป่วยต้องการสื่อสาร

จากกลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ที่ใช้แสดงให้เห็นได้ว่าส่งผลต่อการสร้างอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1

แสดงค่าความถี่ของกลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์

กลวิธีทางภาษาที่สื่อ	ความถี่	ค่าเฉลี่ยร้อยละ
กลวิธีทางภาษาที่สื่อ		
อุดมการณ์		
1. การถาม	487	24.37
2. การกล่าวซ้ำ	369	18.47
3. การกล่าวแสดงออก	362	18.19
4. การนิ่งเงียบ	242	12.11
5. การทวน	237	11.86
6. การอ้างถึง	126	6.31
7. การใช้สหพยางค์	115	5.76
8. การขอโทษ	60	3.00

จากตารางที่ 1 สามารถอธิบายผลการศึกษากลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์มีการปรากฏความถี่เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ลำดับที่ 1 การถาม ปรากฏความถี่ 487 ร้อยกิจ คิดเป็น 24.37 % ลำดับที่ 2 การกล่าวซ้ำ ปรากฏความถี่ 369 ร้อยกิจ คิดเป็น 18.47% ลำดับที่ 3 การกล่าวแสดงออก ปรากฏความถี่ 362 ร้อยกิจ คิดเป็น 18.19% ลำดับที่ 4 การนิ่งเงียบ ปรากฏความถี่ 242 ร้อยกิจ คิดเป็น 12.11 % ลำดับที่ 5 การทวน ปรากฏความถี่ 237 ร้อยกิจ คิดเป็น 11.86% ลำดับที่ 6 การอ้างถึง ปรากฏความถี่ 126 ร้อยกิจ คิดเป็น 6.31% ลำดับที่ 7 การใช้สหพยางค์ ปรากฏความถี่ 115 ร้อยกิจ คิดเป็น 5.76% และลำดับที่ 8 การขอโทษ ปรากฏความถี่ 60 ร้อยกิจ คิดเป็น 3.00% ตามลำดับ

การจำแนกกลวิธีทางภาษาที่สื่ออุดมการณ์ที่ใช้แสดงให้เห็นได้ว่าส่งผลต่อการสร้างอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ ทำให้เห็นได้ว่ากลวิธีการถามใช้มากที่สุดทำให้เห็นถึงได้ว่าการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อนั้นต้องได้ข้อมูลจากเหยื่อเป็นสำคัญ รองลงมาอันดับแรกคือการกล่าวซ้ำที่พบได้มากเป็นเพราะเหยื่อมีความกลัวผู้ที่ถามข้อมูลอาจต้องใช้กลวิธีการกล่าวซ้ำเพื่อให้เหยื่อเชื่อใจและไว้วางใจในการตอบข้อมูลหรือร่วมแลกเปลี่ยนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการบำบัดฟื้นฟูที่สมบูรณ์แบบ และลำดับสุดท้ายคือการขอโทษ ด้วยผู้ทำการบำบัดฟื้นฟูเป็นผู้ใหญ่กว่าจึงปรากฏการขอโทษได้น้อย

กล่าวโดยสรุปว่า การใช้กลวิธีการถาม การกล่าวซ้ำเป็นกลไกสำคัญในการช่วยในการรวบรวมข้อมูลตรงประเด็น และการใช้กลไกอื่น ๆ ร่วมกันทำให้ได้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการสนทนาให้ราบรื่น ทำให้การสื่อสารเพื่อการบำบัดประสบความสำเร็จได้

จากกลวิธีทางภาษาที่เก็บข้อมูลแล้วนั้นสิ่งสำคัญเมื่อผ่านการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์พบได้ว่ากลวิธีทางภาษามีอุดมการณ์ที่แฝงอำนาจซ่อนเร้นของผู้ใช้ภาษา ซึ่งผู้ใช้ภาษาอาจรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม สามารถสังเคราะห์เป็นอุดมการณ์ได้ดังจะกล่าวต่อไป

ตอนที่ 2 อุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์

อุดมการณ์ คือ ระบบความคิด ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม วัน ไคค์ (Van Dijk, 1995) กล่าวถึงความคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ไว้ชัดเจนว่าอุดมการณ์เป็นเรื่องของมุมมองและการรับรู้ทางสังคมของกลุ่มบุคคลในสังคมเดียวกันที่แสดงออกอย่างไม่ปรากฏชัด มีลักษณะทั่วไป และเป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้แต่แฝงอยู่ในทุกที่และทุกแห่งในวิถีปฏิบัติของบุคคล รวมไปถึงการใช้ภาษา ความคิดความเชื่อที่มีอยู่ร่วมกันนี้มีอิทธิพลในการควบคุมความคิดเห็นและทัศนคติของกลุ่มบุคคลในการประเมินและตัดสินสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีแนวโน้มที่จะแสดงความเหนือกว่า (dominate) ในลักษณะการครอบงำ (hegemony) ความคิดอื่น ๆ อุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในการใช้ภาษาจึงมักแสดงการแบ่งแยกและกีดกัน (discrimination) กลุ่มบุคคลในสังคมบางกลุ่มอยู่ตลอดเวลาโดยที่ผู้ใช้ภาษาบางคนอาจจะไม่รู้ตัว

กลุ่มบุคคลในสังคมต่างปฏิบัติตน หรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ตามกรอบของสังคมจนเห็นเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยไม่ได้ตั้งคำถามกับสิ่งที่ถูกทำให้เชื่อว่าจะส่งผลอย่างไรแก่ตน ความคิดที่สร้างขึ้นจึงสัมพันธ์กับเรื่องของอำนาจ การครอบงำและผลประโยชน์ (Fairclough, 1995) ดังนี้

1. อุดมการณ์ผู้มีอำนาจมากกว่า

หมายถึง ความหมายที่ถูกสร้างจากอุดมการณ์ผ่านกลวิธีทางภาษาที่แทรกแฝงว่าสามารถสร้างให้ผู้ที่ถูกครอบ

หรือผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เป็นผู้กำหนดความถูกต้องผู้ที่มีอายุ มีความเป็นอาวุโส ผู้ที่ความรู้มากกว่าเป็นผู้กำหนด และอยู่เหนือกว่า เช่น

เด็ก: ขอลายเพลงได้ไหม

ครู: ขอเพลงเดี่ยวพอนะ

เด็ก: โธ่

หรือ

ครู: เก่งมากเลยล่ะ เรียนรู้ได้เร็วดีล่ะ อะนั่งลง

ครู: วันนี้ครูจะให้ฟังเพลง แต่เราต้องนั่งลงอย่างสบาย นั่งพับเพียบหรือขัดสมาธิ ให้สบายๆ ไม่นั่งติดกัน นั่งให้สบายล่ะ แล้วลองฟังดู นั่งนิ่งๆ หลังตรงๆ เงียบๆ นะ ไม่คุยกัน หายใจเข้าลึกๆ หายใจออก คิมาก่ะ

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นได้ว่าผู้ที่มีอายุ มีความเป็นอาวุโส ผู้ที่ความรู้ หรือผู้ใหญ่ คือผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า มองผู้น้อย ผู้ที่อายุน้อยกว่า คือเด็ก ต้องปฏิบัติ หรือทำตามผู้อาวุโสกว่า

2. อุดมการณ์อำนาจชนชั้น

หมายถึง ระบบชนชั้น ถึงแม้จะไม่มีแบ่งวรรณะอย่างเช่นประเทศอินเดีย หรือมีการเลิกทาสไปแล้วนั้น แต่ความเป็นชนชั้นยังแฝงแทรกอยู่เป็นได้ทั้งการกระทำและการใช้ภาษา เป็นต้น เช่น

ครู: ทำยังล้า

เด็ก: สวัสดีครับ

ครู: ทำงานฝีมือ....

เด็ก: เขียนฮักแม่ ฮักแม่มึงหรือ ฮักแม่ร่า?

ครู: ฮักหมดทุกคน!

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นได้ว่าสังคมไทยมีเรื่องของชนชั้นทางด้านภาษาไทยราชการ กับภาษาไทยถิ่น ที่เลือกใช้ภาษาไทยถิ่นสื่อสารเฉพาะบุคคล ที่อาจมองว่าเป็นการแสดงความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน แต่ถือเป็นการแบ่งชนชั้นที่แอบซ่อนในการสื่อสารที่มองว่าเป็นการใช้เพื่อสื่อสารให้เหยื่อคิดว่าพวกเดียวกันแต่ความจริงเป็นการแบ่งชนชั้นทางภาษาระหว่างผู้ที่สื่อสารมีความสามารถสื่อสารได้หลากหลายภาษามากกว่าผู้ที่รับสาร

3. อุดมการณ์ความเป็นเมืองพุทธศาสนา

หมายถึง สร้างความหมายความเป็นเมืองพุทธเชื่อเรื่องเวร-กรรม ในสังคม เช่น

พระ: ตามสบาย, อย่าให้มันหืออืออิงจนเกินไป เราเป็นธรรมชาติ บรรยายอย่าเครียดในช่วงนี้เอาละครมดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พระอาจารย์บอก บอก บอกไปนะ นนอ!

เด็ก: ฮ่าๆๆๆๆๆ (หัวเราะ) อาจารย์เป็นอะไระ บอกบอกบอกบอกๆๆๆ,

พระ: สะ, เอ้าถ้าเพื่อพูดชัด ๆ แล้วมันจะไปตลกตลกตลก หรือ!

เด็ก: (หัวเราะ)

หรือ

พระ: ยามเรามีความสุขก็เกิดบุญ ยามเรามีความทุกข์ก็เกิดบาป

พระ: สติมาปัญญาที่จะ

เด็ก: เกิด

พระ: สติเตลิดก็จะ

เด็ก: เกิดปัญหา

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นการสอนเรื่องเวรกรรม บาปบุญ คือการกระทำกรรมโดยย่อได้กรรมนั้น ใครทำสิ่งใดก็ได้รับผลตอบแทนสิ่งนั้น สะท้อนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่คนไทยเคารพนับถือต่อกันมาอย่างยาวนานเป็นอำนาจสร้างความเป็นไทยให้เป็นเมืองพุทธ

จากการวิจัยในครั้งนี้สามารถพบได้ว่าอุดมการณ์ที่แสดงออกมามีขัดแย้งกันสามารถอภิปรายผลต่อไปได้ สะท้อนลักษณะกลุ่ม สังคม วัฒนธรรม การเหลื่อมล้ำผู้มีอำนาจมากกว่า อำนาจชนชั้น หรือความเป็นเมืองพุทธศาสนา ที่แฝง ซ่อนแอบอยู่เบื้องหลังของการใช้กลวิธีทางภาษาในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์แบ่งความเป็นคน ระหว่างผู้ที่บำบัดฟื้นฟูเหยื่อกับเหยื่อผู้ถูกค้ำมนุษย์ได้

เพราะฉะนั้น กลวิธีทางภาษาเพื่อการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำมนุษย์นั้น คือการต้องการช่วยเหลือหรือผู้ถูกค้ำมนุษย์ให้ติดเดิมด้วยการใช้ภาษาที่

บำบัดฟื้นฟูที่ถูกต้องแล้วจริงหรือ

ตอนที่ 3 สร้างแบบเรียนจากกลวิธีทางภาษาใน
วาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการ
ค้ำมนุษย์

จากการที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลสามารถสังเคราะห์
จากกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อเยียวยาจิตใจผู้
ตกเป็นเหยื่อจากการค้ำมนุษย์ โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน
ทั้งนี้แบบเรียนบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการ
ค้ำมนุษย์ฉบับนี้มีประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษาการใช้ภาษาที่ถูก
ต้องในการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของการค้ำมนุษย์หรือ
ผู้ที่ใกล้เคียงกับการถูกค้ำมนุษย์ต่อไป ได้แนวไว้ในภาค
ผนวกแล้ว สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. การสร้างความไว้วางใจ

การสร้างความไว้วางใจเป็นกลยุทธ์สำคัญในการ
สื่อสาร สำหรับการให้การช่วยเหลือแก่เหยื่อเนื่องจากความ
ไว้วางใจจะช่วยให้เราได้ข้อมูลที่เรากำลังต้องการ โดยส่วนใหญ่
เหยื่อก็มักจะถูกหลอกลวงให้ตกมาเป็นเหยื่อในกระบวนการค้ำ
มนุษย์ ดังนั้น เหยื่อจะมีปัญหากับความรู้สึกไว้วางใจ กลัว
ที่จะไว้วางใจคนแปลกหน้ากลัวที่จะให้ข้อมูล ดังนั้น การ
ที่เจ้าหน้าที่พยายามสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในตัว
เหยื่อ จะสามารถทำให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงข้อมูล รับรู้ในสิ่ง
ที่เหยื่อรู้สึกและสิ่งที่เหยื่อต้องการได้ และมีผลต่อเนื่อง
ไปถึงการช่วยเหลือเหยื่อทางด้านสภาพจิตใจ และทาง
ด้านกฎหมายในที่สุด

1.1 การเริ่มแนะนำตัวเราเองก่อน

โดยส่วนใหญ่ในการเจอเหยื่อครั้งแรก
เจ้าหน้าที่จะเริ่มเข้าหาเหยื่อ โดยการ แนะนำตัวเราก่อนว่า
เราคือใคร มาทำอะไร มีจุดประสงค์หรือความมุ่งหมาย
อย่างไร ต้องการอะไร เป็นการพูดคุยในรูปแบบการพูด
คุยเพื่อทำความรู้จักกัน การที่เราแนะนำตัวเราเองก่อน
เป็นการกระทำที่ทำให้เหยื่อได้สังเกตเจ้าหน้าที่ก่อนด้วย
ตัวเหยื่อเองด้วย

การแนะนำหน่วยงานให้เหยื่อทราบ
แนะนำกระบวนการการทำงาน วิธีการช่วยเหลือให้เหยื่อ
ทราบ และขอให้เหยื่อเล่าความจริงเพราะข้อมูลที่เป็นความ
จริงจะมีประโยชน์อย่างมากในการช่วยเหลือเหยื่อให้กลับ

บ้านได้ในที่สุด ในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่แต่ละ
คนจะมีวิธีการแนะนำหน่วยงานของตนเองที่แตกต่างกัน
ไป บ้างก็เปิดชีวิตให้ดูถึงกระบวนการทำงานและผลงาน
ทั้งหมดของหน่วยงาน ดูรูปภาพการทํากิจกรรมของเจ้า
หน้าที่และเหยื่อคนอื่นๆ บ้างก็แนะนำโดยการ โดยใช้คำ
พูด

1.2 การรักษาความลับ

การรักษาความลับเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการ
สร้างความไว้วางใจแก่เหยื่อ ทำให้เหยื่อยอมที่จะบอก
ข้อมูลที่เหยื่อไม่กล้าเปิดเผยให้เจ้าหน้าที่ทราบ เหยื่อส่วนใหญ่
จะมีความรู้สึกกลัว ไม่กล้าพูดเพราะกลัวว่าถ้าเหยื่อ
บอกข้อมูลไป ฝ่ายตรงข้ามจะรู้และกลับมาทำร้ายเหยื่อ
ส่งผลให้เหยื่อไม่ได้กลับบ้านในที่สุด ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึง
มีกลยุทธ์การรักษาความลับ เพื่อทำให้เหยื่อไว้วางใจว่า
ข้อมูลที่เหยื่อบอกมา จะไม่มีใครรู้ และจะเป็นความลับ
ระหว่างเหยื่อกับเจ้าหน้าที่เท่านั้น

ในการถามข้อมูลใหม่ ๆ หรือการ
สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม เจ้าหน้าที่จะมีการย้ำกับเหยื่อทุก
ครั้งในเรื่องการรักษาความลับเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่
เหยื่อว่า สิ่งที่เหยื่อบอกมาจะถูกรักษาเป็นความลับ และ
หากมีกรณีที่เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องบอกข้อมูลเหยื่อให้เจ้า
หน้าที่ท่านอื่นทราบในเรื่องที่เหยื่ออยากให้เก็บเป็นความ
ลับจริงๆ เจ้าหน้าที่จะขออนุญาตเหยื่อก่อน หรือบอกถึง
ความจำเป็นให้เหยื่อรับรู้ก่อน

1.3 การแสดงออกทางภาษาท่าทาง

มนุษย์เรานั้นนอกจากจะสื่อสารกันด้วย
ภาษาที่ใช้คำซึ่งมีความหมายต่างๆ แล้ว เรายังสื่อสารกัน
ด้วยภาษาร่างกาย (body language) ซึ่งแสดงออกมาโดย
อากัปกริยาต่างๆ อีกด้วย เช่นเดียวกับการสื่อสารระหว่าง
เจ้าหน้าที่และเหยื่อ ในการสื่อสารเพื่อเยียวยาจิตใจ การ
แสดงออกทางภาษาท่าทางเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ
ไม่แพ้กัน เพราะ บางครั้งการสื่อสารด้วยท่าทางสามารถ
รับรู้ถึงความรู้สึกได้ดีกว่าคำพูด

การแสดงออกทางภาษาท่าทางโดยการ
สัมผัสที่นุ่มนวลของเจ้าหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นการตบไหล่เบาๆ
หรือการจับไหล่เหยื่อเบา ๆ เป็นการแสดงความห่วงใยที่
เจ้าหน้าที่มีต่อเหยื่อ การแสดงออกทางสีหน้าท่าทางและ

แววตา ทุกส่วนในร่างกายล้วนมีผลต่อการรับรู้ความรู้สึกที่ส่งไปถึงเยื่อทั้งเส้น แต่การแสดงออกทางภาษาท่าทางก็มีข้อจำกัด คือ ก่อนที่เจ้าหน้าที่ที่จะแสดงออกทางภาษาท่าทาง ให้เหยื่อรับรู้ เจ้าหน้าที่ต้องมีการสังเกตเหยื่อก่อนว่า ในขณะที่นั้น เหยื่อพร้อมที่จะรับการสัมผัสจากเจ้าหน้าที่หรือไม่ หรือพร้อมจะทำการสื่อสารหรือไม่

ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อไม่ได้พร้อมจะรับการสัมผัสจากเราทุกคนเสมอไป และการสัมผัส การแสดงออกทางท่าทางไม่ได้หมายความว่าเหยื่อจะสามารถรับรู้ถึงความปรารถนาดีได้ทุกครั้ง เพราะเหยื่ออาจมีความกลัว ความกังวล แฝงอยู่ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ต้องรู้จักสังเกตพฤติกรรมเหยื่อก่อน

การรักษาระยะห่างระหว่างการสื่อสารของเจ้าหน้าที่กับเหยื่อ ก็จัดได้ว่าเป็นการแสดงออกทางภาษาท่าทางอีกอย่างหนึ่ง เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยควบคุมบรรยากาศในการสนทนา ลดความตึงเครียด

นอกจากนี้การนั่งคุยระหว่างเหยื่อและเจ้าหน้าที่ พบว่า การนั่งคุยกับเหยื่อ ไม่ควรนั่งประจันหน้ากัน ควรนั่งข้างๆกันหรือไม่ก็นั่งเฉียงๆกัน จะทำให้ทั้งเหยื่อและเจ้าหน้าที่รู้สึกสบายไม่อึดอัด บรรยากาศจะไม่เครียด คุยเป็นกันเอง ให้ความรู้สึกเหมือนเพื่อนคุยกัน และจะทำให้เหยื่อรู้สึกผ่อนคลายและสบายที่จะพูดคุย

1.4 การสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน

ความรู้สึกการเป็นพวกเดียวกัน หมายถึง การสร้างโดยการใช้ภาษาพูดที่เป็นภาษาบ้านเดียวกัน เช่น หากเหยื่อเป็นชาวต่างชาติ และได้คุยกับคนภาษาเดียวกันกับคนบ้านเดียวกัน จะทำให้เหยื่ออุ่นใจ และเกิดความมั่นใจที่จะบอกข้อมูลมากกว่า มีความรู้สึกที่เราเป็นคนบ้านเดียวกัน

เจ้าหน้าที่ให้ความสำคัญกับภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร องค์กรจะมีล่ามสำหรับแปลภาษาทุกองค์กร เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการเข้าถึงข้อมูลและนอกจากนี้เรื่องภาษาเป็นสิ่งที่ต้องระวัง เพราะบางคำพูดในภาษาของเรา อาจกลายเป็นเป็นคำคำของอีกภาษาก็เป็นไปได้

ไม่เพียงแต่การใช้ภาษาเดียวกันเท่านั้น กลยุทธ์การสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ยังหมาย

รวมถึง การลงไปมีส่วนร่วมด้วยเหยื่อในการทำกิจกรรม เนื่องจากองค์กรที่ผู้ทำวิจัยได้ศึกษานั้น มีรูปแบบขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มีขั้นตอนการเยียวยาจิตใจเหยื่อ โดยใช้กิจกรรมเข้ามาบำบัดด้วย ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จะลงไปคลุกคลีทำกิจกรรมกับเหยื่อ เพราะเชื่อว่า การลงไปมีส่วนร่วมด้วยเหยื่อ จะเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่ทำให้เหยื่อเปิดใจ และไว้วางใจเรา และในการทำกิจกรรมร่วมกันนั้น เจ้าหน้าที่ก็จะมีการสังเกตพฤติกรรมเหยื่อไปด้วย

1.5 การใช้สรรพนามแทนชื่อ

สำหรับกลยุทธ์การใช้สรรพนามแทนตัวเอง และสรรพนามเรียกตัวเหยื่อนั้น จะไม่มีรูปแบบตายตัว ซึ่งขึ้นอยู่กับเพศ และวัยวุฒิของทั้งเจ้าหน้าที่และเหยื่อด้วย การใช้สรรพนามแทนตัวเช่น ใช้คำว่าแม่ แทนตัวเอง เพื่อให้เหยื่อรู้สึกถึงความอบอุ่น แต่ถ้าเจ้าหน้าที่อายุยังไม่มากจะให้คำว่าครู เนื่องจากคำว่าครูจะแฝงความรู้สึกปรารถนาดี และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับลูกศิษย์สามารถใช้ได้ในทุกรูปแบบและทุกสถานการณ์มากกว่า เพราะเหยื่อบางคนอาจถูกพ่อแม่ตนเองส่งมาขาย หรืออาจมีความรู้สึกบาดหมางลึกๆกับคำว่าพ่อแม่อยู่ในใจ

เห็นได้ว่าใช้สรรพนามแทนตัว เป็นเรื่องละเอียดอ่อน เป็นตัวส่งผลต่อการแสดงออกระหว่างบุคคลได้ และเป็นตัวกำหนดขอบเขตว่า สามารถพูดอะไรแสดงออกอะไรได้มากน้อยแค่ไหน เช่นคำว่า แม่ จะสื่อถึงการต้องการแสดงความรัก ความอบอุ่น แสดงว่าเราเข้าใจและอยู่เคียงข้างเสมอ คำว่าครู เป็นคำที่แสดงถึงความพร้อมที่จะให้คำปรึกษาในทุกเรื่อง ครูเข้าใจในสิ่งที่หนูพูด แต่เวลาคุยกับเหยื่อทางโทรศัพท์ ทางเจ้าหน้าที่จะใช้คำว่า คุณ เพราะคำว่าคุณ แสดงออกถึงความน่าเชื่อถือ และให้เกียรติกัน แต่สำหรับคำว่าพี่ เจ้าหน้าที่บางท่านจะไม่ใช้เพราะคำว่าพี่ ให้ความรู้สึกที่มีขอบเขต ไม่แฝงการเคารพ และความเป็นผู้อาวุโส อาจทำให้เหยื่อบางคนไม่เคารพก็เป็นได้

2. การเป็นผู้ฟังที่ดี

การฟังเป็นทักษะที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้เราเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ง่ายขึ้น การเป็นผู้ฟังที่ดีจะทำให้เราเข้าใจทั้งการสื่อสารและความรู้สึกได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อเราจะรับฟังสิ่งใดเราจึงควรรับฟังอย่างตั้งใจ พูดทวนในสิ่ง

ที่ได้ยินเมื่อไม่แน่ใจว่าเราเข้าใจถูกหรือไม่ มีการโต้ตอบอย่างเหมาะสม อาจใช้ท่าทางหรือคำพูด ที่สำคัญไม่ควรเปลี่ยนหัวข้อการพูดคุยหากยังไม่จบเรื่อง สำหรับกลยุทธ์การเป็นผู้ฟังที่ดีนั้น เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่เจ้าหน้าที่ทุกคนต้องคำนึงถึง เพราะเจ้าหน้าที่จะสามารถรับรู้ข้อมูลจากเหยื่อได้ ก็จากการฟัง

เห็นได้ว่า ในบางกรณีเราสามารถซักถาม ทวนความจากสิ่งที่เหยื่อพูดได้ การเป็นผู้ฟังที่ดีไม่ได้หมายความว่า ต้องฟังตลอด ฟังอย่างเดียว ต้องมีการวิเคราะห์ก่อนว่า หากเราถามในสิ่งที่เราไม่เข้าใจ เหยื่อพร้อมจะตอบหรือไม่ ถ้าไม่พร้อมเจ้าหน้าที่ก็จะไม่พยายามซักไล่เสี่ยงแต่ถ้าเหยื่อมีการโต้ตอบกลับ เจ้าหน้าที่จะให้เทคนิคการทวนความถามซ้ำ จากสิ่งที่เหยื่อพูด ไปสู่ประเด็นหลักที่เหยื่อต้องการจะสื่อ

3. การเสนอแนะแนวทาง แต่ไม่สร้างคำมั่นสัญญา

การเสนอแนะแนวทาง แต่ไม่สร้างคำมั่นสัญญา เป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่เจ้าหน้าที่ใช้ในการเยียวยาจิตใจเหยื่อ โดยส่วนใหญ่แล้วในการให้เสนอแนะแนวทาง เจ้าหน้าที่จะใช้คำว่า “ครูเข้าใจหนูนะ” ซึ่งจะทำให้เหยื่อรู้สึกว่าเจ้าหน้าที่เข้าใจเหยื่อ ให้เหยื่อพูดออกมาเลยว่า ต้องการอะไร เพราะเหยื่อส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยรุ่น ซึ่งวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการอิสระ ไม่ชอบอยู่ในกฎเกณฑ์ อารมณ์ปั่นป่วนเปลี่ยนแปลงง่าย และอารมณ์เหล่านี้ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ ดังนั้น เวลาเจ้าหน้าที่ให้มีการเสนอแนะแนวทางกับเหยื่อ และสะท้อนความรู้สึกเห็นอกเห็นใจให้เหยื่อได้รับรู้ แสดงความห่วงใยและสนใจในเรื่องราวของเหยื่อ และการให้คำแนะนำแนวทางอย่างต่อเนื่อง ติดตามเรื่องราวของเหยื่อก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันได้ แต่ทั้งหมดนั้น ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า จะไม่มีการสร้างคำมั่นสัญญาระหว่างเจ้าหน้าที่กับเหยื่อ

ในการให้การเสนอแนะแนวทางแก่เหยื่อ ควรจะมีการให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งการสังเกตพฤติกรรมเป็นระยะ และปัญหาของเหยื่อแต่ละคน เจ้าหน้าที่ทุกคนควรจะรับรู้โดยเหมือนกัน เพราะจะได้เป็นหูเป็นตา ช่วยสอดส่องดูแล

ในเวลาที่เหยื่อมีปัญหาเจ้าหน้าที่จะพยายามเสนอแนะแนวทางโดยการถามไปเรื่อย ๆ จนกว่าเหยื่อจะบอก

ในสิ่งที่เหยื่อต้องการหรือไม่ต้องการจะทำ จากนั้นเจ้าหน้าที่จะมีการหาข้อตกลง ดังนั้นสิ่งที่เหยื่อตกลงก็จะมาจากข้อเสนอของเหยื่อเอง อีกประเด็นที่น่าสนใจคือ การไม่สร้างคำมั่นสัญญากับเหยื่อ เช่น ถ้าเหยื่อทำแบบนี้ จะได้สิ่งนี้เป็นการตอบแทน เพราะการสร้างคำมั่นสัญญาจะทำให้เหยื่อรอคอย และหากไม่เป็นไปตามสัญญาจะส่งผลให้เหยื่อผิดหวัง เสียความรู้สึกและทำให้ไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่

4. การให้เกียรติความเป็นมนุษย์

การให้เกียรติความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติอยู่แล้ว สำหรับทุกคน เพราะเราทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ และมีคุณค่าในตนเอง สำหรับกลยุทธ์การให้เกียรติความเป็นมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่พึงตระหนักมากเพราะ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจากกระบวนการค้ามนุษย์ มักจะโดนลดทอนความเป็นมนุษย์มาก่อน ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงต้องสร้างความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในความเป็นมนุษย์ โดยการให้เกียรติเหยื่อ ไม่มองว่าเหยื่อเป็นคนอื่น เป็นผู้เคราะห์ร้าย เป็นบุคคลน่าสงสาร และทำให้เหยื่อเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง โดยกลยุทธ์ในข้อนี้ จะประกอบไปด้วยประเด็นย่อยดังต่อไปนี้

4.1 การให้คำชมเชย

การให้คำชมเชยเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ เพราะการให้คำชมเชย จะทำให้เหยื่อเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และรู้สึกว่าตัวเราเองก็สามารถทำอะไรที่มีประโยชน์ได้ ทำอะไรที่มีคุณค่าได้

การสร้างคำชมเชยให้เหยื่อโดยการ มอบหมายภาระหน้าที่ให้เหยื่อก่อน และรอเวลาที่เหยื่อทำหน้านั้นเสร็จสิ้น เจ้าหน้าที่ก็จะเข้าไปชมเชยเหยื่อว่า สิ่งที่ทำนั้นดีแล้ว ถูกต้องแล้ว หรือการได้ถามว่า “วันนี้หนูทำมาดีอะไรบ้าง” เพื่อกระตุ้นให้เหยื่อคิดทบทวนสิ่งที่ได้ทำผ่านมาในแต่ละวัน แต่อยากจะทำมาดีต่อ เพื่อจะมาตอบเจ้าหน้าที่ได้ว่า เหยื่อได้ทำอะไรดีไปบ้าง

การให้คำชมเชยกับเหยื่อนั้นสำคัญมาก เป็นจิตวิทยาต่างๆที่เจ้าหน้าที่ควรใช้กับเหยื่อ เจ้าหน้าที่ไม่ควรหวังคำชมเชยของท่าน ถ้าเหยื่อทำความดีอะไร แม้จะเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ถ้าเรื่องนั้นได้รับคำชมเชยจากเจ้าหน้าที่ จะทำให้เหยื่อดีใจและภูมิใจเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อตนเองและต่อเจ้าหน้าที่ด้วย

4.2 การให้กำลังใจ

กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้คนหนึ่งมีแรงพลังที่ลุกขึ้นสู้ต่อชีวิตที่เจอเรื่องราวที่กระทบกระเทือนอารมณ์ อย่างเช่นผู้ตกเป็นเหยื่อจากกระบวนการค้ามนุษย์ การให้กำลังใจเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ การให้เกียรติความเป็นมนุษย์มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับกำลังใจจากคนรอบข้าง และมีสิทธิในการให้กำลังใจตนเอง ไม่ว่าเหยื่อจะเป็นชนชาติไหน เพศใด ต่างก็ต้องการกำลังใจด้วยกันทั้งสิ้น

เจ้าหน้าที่เลือกการให้กำลังใจโดยการยกตัวอย่างให้เหยื่อเห็นว่า ชีวิตเหยื่อยังมีทางเลือก ยังดีกว่าคนอื่นๆที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถไปช่วยได้ ทำให้เหยื่อรู้สึกว่ามีทางเลือกในชีวิตและโชคดีกว่าเหยื่อคนอื่นอีกหลายคน ที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือ หรือการใช้คำสอนในเรื่องธรรมะเป็นเครื่องมือในการให้กำลังใจ ให้มองเห็นหนทาง และมีจิตใจที่จะสู้ชีวิตต่อไป

4.3 การไม่ตอกย้ำ

การไม่ตอกย้ำในที่นี้ หมายถึง การไม่พูดถึงซ้ำๆ ย้ำๆ ในสิ่งที่เหยื่อเจอมา เพราะเรื่องบางเรื่องเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนต่อความรู้สึก เป็นแผลลึกๆที่ฝังอยู่ในจิตใจ พูดไปก็ไม่มีความประโยชน์อะไร

4.4 การไม่บีบบังคับ

การไม่บีบบังคับเป็นประเด็นหนึ่งในกลยุทธ์การให้เกียรติความเป็นมนุษย์แก่เหยื่อ เจ้าหน้าที่เองไม่มีสิทธิไปบังคับ บังคับให้เหยื่อทำในสิ่งที่เหยื่อไม่ต้องการจะทำ เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนมีสิทธิและเสรีภาพของตนเองในการจะทำอะไรสักอย่าง เหยื่อก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้เหยื่อจะเป็นผู้เข้ารับการขอความช่วยเหลือจากองค์กร และเจ้าหน้าที่ แต่ไม่ได้หมายความว่า สิทธิและเสรีภาพของเหยื่อจะหายไป

หากมีเหยื่อที่ไม่ต้องการทำกิจกรรมร่วมกับเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่จะไม่บีบบังคับ แต่จะพยายามถามหาสาเหตุมากกว่า ว่าเพราะอะไรถึงไม่อยากทำ และจะแก้ปัญหาโดยการพาเหยื่อไปนั่งดูเพื่อนๆทำ แล้วเหยื่อจะเกิดความรู้สึกอยากทำบ้างขึ้นมาเอง เพราะธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนคือ ต้องการมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม อยากทำตามคนหมู่มากอยู่แล้ว

การพูดแบบขอความร่วมมือนี้อาจจะทำให้เหยื่อรู้สึกไม่ถูกบีบบังคับ และสบายใจที่จะให้ความร่วมมือกับเรา และที่สำคัญเราควรสังเกตพฤติกรรมเหยื่อขณะสอบถามและพูดคุยหากเขามีท่าทีไม่เต็มใจนัก ก็ควรหยุดพักและไม่คาดคั้นเอาคำตอบเช่นกัน เพราะบางครั้งถ้าเหยื่อไม่เต็มใจและไม่พร้อมจะตอบ เขาจะโกหกเรา ให้ข้อมูลเราผิดๆ เพื่อที่จะได้จบการถามเร็ว

4.5 การไม่วิพากษ์วิจารณ์

เวลาเราฟังข้อมูลเจ้าหน้าที่ต้องไม่ไปตัดสิน มีหน้าที่ฟังอย่างเดียว หรืออาจทำได้แค่ พูดทวนข้อความที่เหยื่อพูดมาแล้วถามว่าใช่หรือไม่ เพื่อเป็นการเรียบเรียงประโยค เพราะส่วนใหญ่เหยื่อจะเล่าเหตุการณ์ที่ไม่ปะติดปะต่อ อยากพูดอะไร ณ เวลาไหน ก็พูดออกมา เจ้าหน้าที่ทำได้แค่ ทวนซ้ำในสิ่งที่เขาพูดเพื่อความถูกต้องของข้อมูล ไม่มีการตัดสิน และไม่ชี้นำ เพราะปัญหาหลักๆของการสื่อสารคือ การเข้าใจที่ไม่ตรงกัน

ในการที่เจ้าหน้าที่รับฟังข้อมูลจากเหยื่อนั้นเราไม่ควรมโนคิด ไม่วิพากษ์ วิจารณ์ในสิ่งที่เหยื่อพูดมา เพราะการที่เจ้าหน้าที่คิดไปเอง คิดไปก่อน จะทำให้เจ้าหน้าที่ไม่มีจิตใจเปิดกว้างที่จะช่วยเหลือเหยื่อได้เต็มที่ และที่สำคัญเจ้าหน้าที่ไม่มีสิทธิไปตัดสิน หรือวิจารณ์สิ่งที่เหยื่อพูดออกมาด้วย ว่าถูกหรือผิด เจ้าหน้าที่เป็นเพียงแค่ผู้ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ เสนอแนะ และส่งตัวเหยื่อกลับบ้านอย่างปลอดภัย

ตาราง 2

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับประเด็นการสร้างแบบเรียนในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์

กลวิธีทางภาษา	ประเด็นการสร้างแบบเรียน
1. การถาม	การสร้างความรู้
2. การกล่าวชี้แนะ	การเสนอแนะแนวทางแต่ไม่สร้างค่านิยม
3. การกล่าวแสดงออก	การสร้างความรู้ การให้เกียรติความเป็นมนุษย์
4. การนิ่งเงียบ	การเป็นผู้ฟังที่ดี
5. การทวน	การเป็นผู้ฟังที่ดี
6. การอ้างถึง	การให้เกียรติความเป็นมนุษย์
7. การใช้สวาทกรรม	การให้เกียรติความเป็นมนุษย์
8. การขอโทษ	การให้เกียรติความเป็นมนุษย์

จากตารางที่ 2 สามารถอธิบายผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับประเด็นการสร้างแบบเรียนในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ ดังนี้

กลวิธีทางภาษาการถาม สื่อประเด็นการสร้างแบบเรียนด้านการสร้างความรู้ เริ่มจากการแนะนำตัวเราเองก่อนเพื่อความผูกพันเหยื่อไม่กลัว แล้วบอกกล่าวว่าจะรักษาความลับเพื่อให้เหยื่อเชื่อใจกัน ตลอดจนการใช้ใช้สรรพนามแทนชื่อที่เหมาะสม ก็สร้างความใกล้ชิดได้

กลวิธีทางภาษาการกล่าวชี้แนะ สื่อประเด็นการสร้างแบบเรียนด้านการเสนอแนะแนวทางแต่ไม่สร้างค่านิยม ซึ่งได้จากการกล่าวชี้แนะเพื่อให้เหยื่อมีแนวทางในการใช้ชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องต่อไปด้วยการเสนอแนะไม่ให้ค่านิยมใดๆ

กลวิธีทางภาษาการกล่าวแสดงออก สื่อประเด็นการสร้างแบบเรียนด้านการสร้างความรู้ ไปด้วยการแสดงออกทางภาษาท่าทาง หรืออวัจนภาษา ตลอดจนการสร้างความรู้สึกร่วมกันผ่านการใช้ภาษาถิ่นหรือภาษาบ้านเกิดเดียวกัน ส่วนอีกด้านคือการให้เกียรติความเป็นมนุษย์ด้วยการให้คำชมเชยการให้กำลังใจการไม่ตอกย้ำการไม่บีบบังคับ และการไม่วิพากษ์วิจารณ์

กลวิธีทางภาษาการนิ่งเงียบและการทวน สื่อ

ประเด็นการสร้างแบบเรียนด้านการเป็นผู้ฟังที่ดี แสดงความสนใจหรือไม่เข้าใจก็สอบถามเพิ่มเติมจากเหยื่อผู้ถูกค้ามนุษย์ได้

กลวิธีทางภาษาการอ้างถึง กลวิธีทางภาษาการใช้สวาทกรรมและกลวิธีทางภาษาการขอโทษ สื่อประเด็นการสร้างแบบเรียนด้านการให้เกียรติความเป็นมนุษย์ เพื่อปลูกฝังสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้เหยื่อมีจุดยืนบนโลกมนุษย์ผ่านการให้เกียรติกันและกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับประเด็นการสร้างแบบเรียนในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ เห็นได้ว่า การใช้ภาษาของผู้บำบัดฟื้นฟูเหยื่อนั้น สามารถนำมาสังเคราะห์สร้างเป็นแบบเรียนในการสนทนาสื่อสารกับเหยื่อถือเป็นแนวทางนำไปปฏิบัติต่อได้ (ซึ่งได้แนบแบบเรียนไว้ในภาคผนวกแล้ว) นอกจากนี้ถ้ากล่าวเสริมตามแนวคิดมานุษยวิทยา การที่จะสร้างหรือทำให้บุคคลสำนึกและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยการปลูกฝัง สอนจัดเป็นกระบวนการจัดเกลาทางสังคมทางหนึ่ง

การอภิปรายผล

จากงานวิจัยนี้มีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับทั้งสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ ซึ่ง

จะช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สูงขึ้น รวมทั้งสามารถพัฒนาความสามารถในการคิดอื่นๆ และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พร้อมทั้งช่วยให้ผู้สอนได้แนวทางในการสร้างและประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนในวิชาและระดับการศึกษาอื่นๆ ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนด้านความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ แต่ผู้วิจัยขออภิปรายดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเรื่องสามารถมองได้ สองมิติคือ ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการทำแบบเรียนเพื่อบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อนั้นสามารถทำได้ดังงานวิจัย แต่กลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ที่แฝง ซ่อนภายในการใช้ภาษากับบริบทสังคมโดยรอบนั้นทำให้เห็นได้ว่าการสร้างอำนาจให้ผู้ใหญ่มีอำนาจเหนือผู้ถูกค้ำนุญย์ หรือมองภาษาดั้นด้อยกว่าภาษาราชการ หรือ มองศาสนาพุทธเป็นใหญ่กว่าศาสนาอื่น ๆ ส่งผลให้ก่อเกิดความไม่เท่าเทียมกัน

2. ปัญหาเรื่องการสื่อสารภาษาถิ่น ในกรณีที่เด็กต่างชาติ เด็กพม่า เด็กลาวคือผู้เสียหาย การสื่อสารจะยากถ้าหากเราไม่มีล่าม เช่นเด็กพม่าพูดภาษาไทยไม่ได้ เราจึงต้องมีล่ามในการสื่อสาร แต่บางครั้งก็ต้องระวังในเรื่องที่ล่ามจะแปลความหมายไม่ตรงกับเจตนาของเราอาจทำให้ความหมายผิดเพี้ยนได้

3. สภาพร่างกายของผู้เสียหาย ผู้เสียหายบางคนไม่สามารถให้ข้อมูลกับทางเจ้าหน้าที่ได้เพราะผู้เสียหาย

โดนบังคับให้ใช้ยาจนทำให้สูญเสียสติ หรือมีอาจมีผลกระทบต่อความทรงจำการที่เจ้าอะไรไม่ได้ทำให้เราไม่สามารถส่งตัวผู้เสียหายกลับไปบ้านได้ ไม่สามารถทราบที่มา ภูมิหลัง ครอบครัว การช่วยเหลือจะเป็นไปได้ยาก

4. ความแตกต่างทางเพศ ระหว่างเหยื่อและเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์ จะเป็นเพศหญิง แต่เหยื่อที่เจ้าหน้าที่จะมีเพศชายอยู่ด้วย ซึ่งเพศชายจะมีความเป็นผู้นำครอบครัว มีศักดิ์ศรี ความเป็นตัวของตัวเองอยู่ ดังนั้น เวลาเจ้าหน้าที่เพศหญิงไปให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษา ผู้เสียหายเพศชายจะไม่ค่อยยอมทำตาม จะแสดงออกมาทางกริ่งมามากกว่า

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งนี้

ศึกษาลักษณะประโยคคำถามเฉพาะที่ใช้ในการสื่อสารการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ำนุญย์ว่าเป้าหมายมุ่งเพื่ออะไร

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

พัฒนาแบบฝึกอ่านออกเสียงภาษาไทยตามหลักสัทศาสตร์ สำหรับชาวต่างชาติที่ถูกค้ำนุญย์ หรือภาษาถิ่นในจังหวัดต่าง ๆ

References

- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough, N. (2003). *Analysis Discourse*. London: Routledge.
- Halliday, M. A. K. (1990). *New ways of meaning: A challenge to applied linguistics*. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED324960>
- Kress, G. R. (1985). *Linguistic processes in sociocultural practice*. Victoria: Deakin University.
- Milroy, L. (2001). *The social categories of race and class: Language ideology and Sociolinguistics*. Harlow: Pearson Education.

Van Dijk, Teun A. (1995). Discourse semantics and ideology. *Discourse and Society*, 6(2), 243-289.

Wongthammarat, P. (2008). *Basic rights protection of trafficked persons according to the laws implemented by police officers under children juveniles women and human trafficking agency of the royal Thai police*. Master of Political Science Thesis, Chulalongkorn University. (in Thai).

